

4. Бугай Д.В. Правовое мышление в архаической Греции. Dike у ранних элликов // Вопросы философии. – М., 2012. – № 1. – С. 79–88.

5. Давидович В.Е. Социальная справедливость: идеал и принцип деятельности / В.Е. Давидович. – М.: Изд-во политической литературы, 1989. – 255 с.

6. Дубко Е.Л. Идеал, справедливость, счастье / Е.Л. Дубко, В.А. Титов. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 191 с.

7. История политических и правовых учений / Под. общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 352 с.

8. Мальцев Г.В. Социальная справедливость и право. – М.: Мысль, 1977. – 256 с.

9. Маркс К. Капитал. Т.1 // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – Изд-е второе. – М.: Госуд. изд-во политической литературы, 1960. – Т.23. – С. 5–900.

10. Материалисты Древней Греции / Под. ред. Дынника М.А. – М.: Госполитиздат, 1955. – 239 с.

11. Нерсесянц В.С. Философия права: Учеб. для вузов по юрид. спец. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 647 с.

12. Платон. Горгий // Сочинения в четырех томах / Под общ. ред. А.Ф. Loseva и В.Ф. Asmusa. Пер. с древнегреч. – СПб.: Изд-во С.–Петербург. ун-та; Изд-во Олега Абышко, 2006. – Т.1. – С. 262–375.

13. Рассел Б. История западной философии. – К.: Основи, 1995. – 759 с.

14. Словарь философских терминов / Науч. ред. проф. В.Г. Кузнецова. – М.: ИНФРА–М, 2004. – 731 с.

References

1. Aristotel'. Jetika Aristotelja. – SPb.: Izd. Filosofskogo Obshhestva, 1908. – 207 s.

2. Aristotel'. Politika // Sochinenija v chetyreh tomah / Obshh. red. A.I. Dovatura. Per. s drevnegrech. – M.: Mysl', 1983. – T. 4. – S. 375–644.

3. Bartoshek M. Rimskoe pravo: (ponjatija, terminy, opredelenija) / Per. s cheshs. – M.: Jurid. lit., 1989. – 448 s.

4. Bugaj D.V. Pravovoe myshlenie v arhaicheskoy Grecii. Dike u rannih jelegikov // Voprosy filosofii. – M., 2012. – № 1. – S. 79–88.

5. Davidovich V.E. Social'naja spravedlivost': ideal i princip dejatel'nosti / V.E. Davidovich. – M.: Izd-vo politicheskoy l-ry, 1989. – 255 s.

6. Dubko E.L. Ideal, spravedlivost', schast'e / E.L. Dubko, V.A. Titov. – M.: Izd-vo MGU, 1989. – 191 s.

7. Istorija politicheskikh i pravovyh uchenij / Pod. obshh. red. V.S. Nersesjanca. – M.: Izdatel'stvo NORMA, 2000. – 352 s.

8. Mal'cev G.V. Social'naja spravedlivost' i pravo. – M.: Mysl', 1977. – 256 s.

9. Marks K. Kapital. T.1 // Marks K., Jengel's F. Sochinenija. – Izd-e vtoroje. – M.: Gosud. izd-vo politicheskoy literatury, 1960. – T. 23. – S. 5–900.

10. Materialisty Drevnej Grecii / Pod. red. Dynnika M.A. – M.: Gospolitizdat, 1955. – 239 s.

11. Nersesjanec V.S. Filosofija prava: Ucheb. dlja vuzov po jurid. spec. – M.: Izdatel'stvo NORMA, 2000. – 647 s.

12. Platon. Gorgij // Sochinenija v chetyreh tomah / Pod obshh. red. A.F. Loseva i V.F. Asmusa. Per. s drevnegrech. – SPb.: Izd-vo S.–Peterb. un-та; Izd-vo Olega Abyshko, 2006. – T. 1. – S. 262–375.

13. Rassel B. Istorija zahidnoi' filosofii'. – K.: Osnovy, 1995. – 759 s.

14. Slovar' filosofskih terminov / Nauch. red. prof. V.G. Kuznecova. – M.: INFRA–M, 2004. – 731 s.

Levkulych V. V., Ph.D., Associate Professor, Department of Philosophy, Uzhgorod National University (Ukraine, Uzhgorod), levkulych@ukr.net

Category of justice in an ancient philosophical paradigm

The article contains a research of understanding of social justice in an ancient social and philosophical knowledge. Concept "justice" characterized on the level of conceptual understanding which expresses the proportionality of human actions by their correlation between order of the universe, right and traditions of society.

Keywords: justice, social justice, category of justice, just, unjust, the essence of justice, understanding of justice, legal justice.

Левкулич В. В., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии, Ужгородский национальный университет (Украина, Ужгород), levkulych@ukr.net

Категория справедливости в античной философской парадигме

Исследуются представления о социальной справедливости в античном социально-философском познании. Характеризуется формирование понятия

справедливости на уровне концептуального понимания, что выражает соразмерность человеческих поступков, их соотношением с порядком Вселенной, правом и традициями социума.

Ключевые слова: справедливость, социальная справедливость, категория справедливости, справедливо, не справедливо, сущность справедливости, понимание справедливости, правовая справедливость.

* * *

УДК 1(091):276(1-11):233.5

Марчук О. Т.

аспірант кафедри релігієзнавства та теології,
Чернівецький національний університет
ім. Юрія Федьковича
(Україна, Чернівці), iam_marchuk@ukr.net

ФЕНОМЕНАНАЛІЗ ЗДОРОВ'Я У СИСТЕМІ ПАТРИСТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ДОСКОНАЛОСТІ ЧАСТИНА І. АТРИБУТИ ІДЕАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ У ПЕРСПЕКТИВАХ ХОЛІСТИЧНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ

Досліджується феномен здоров'я з позиції розкриття основних принципів довершеності людини у східнохристиянській патристичній традиції. Визначається явище досконалості у витоковому зверненні до атрибутів Божественного Абсолюту довершеності, його тварного ідеалу – людини, що динамічній заданості їх актуалізації уможливує досягнення здоров'я. Висвітлено теоретичні принципи можливості життєво-практичної реалізації богообразних властивостей в ідеально спроектованому природному функціоналі першоствореної людини. На основі аналізу характерних рис запропонованих патристичних ідеальних моделей розкритобогословсько-антропологічну специфіку інтерпретації поняття досконалості та доведено концептуально-конотаційну єдність іпоняттям здоров'я в точці дотику ікономічно обгрунтованої ідеї цілісності.

Ключові слова: здоров'я, досконалість, святість, феосис, цілісність, об-раз, подоба, природа, іпостась.

Впродовж багатовікової історії становлення західноєвропейської, а відтак, і всієї світової наукової медицини традиційно сприймалося, як когнітивно-методологічний факт, безапеляційне положення, згідно з яким з'ясування принципів феномену здоров'я здійснюється лише за умови та можливості зворотного оберненої полярності щодо аналізу проблеми хвороб. На жаль, тільки з позиції усвідомлення одного явища – хвороби, поставало можливим осмислення іншого – здоров'я. Однак, у святоотцівській традиції інтерпретації здоров'я, як явища есенційно-енергійної норми, такий методологічний підхід є радше виключенням, аніж правилом. Проблема розгортається насправді в дещо іншій перспективі – перспективі догматично-метафізичної та досвідно-містичної раціональності-споглядання (позбавленої будь-якої самотньо-приземленої "раціональності"), перспективі діаметрально-протилежної аксіологічної, онтологічної та методологічної зорієнтованості – обоження. Саме з урахуванням такого, традиційного для східної патристики, підходу до аналізу принципів досконалості були втілені в життя наукові задуми таких відомих дослідників як, Ж.-К. Ларше [16], С. Хоружого [13], Ю. Чорноморця [14], С. Заріна [5], В. Лоського [7], митроп. Іларіона (Алфеева) [6], прот. М. Малиновського [11], протопресв. М. Помазанського [12]. Зокрема, дослідження прот. М. Малиновського, митроп. Іларіона (Алфеева), протопресв. М. Помазанського, В. Лоського присвячені розгляду проблеми досконалості з догматичних позицій ортодоксально християнської традиції в систематичному зводі всього корпусу віровчення, а тому не відзначаються специфічністю себеїчності її розгляду. Дослідження практичних способів досягнення

довершеності С. Заріна, її загальних патристично-антропологічних принципів сучасного українського вченого Ю. Чорноморця, чітко систематизованих поглядів осмислення в історико-філософському й патристичному (паламітському) синтезі нині відомого російського дослідника С. Хоружого все ж не висвітлюють цю проблему крізь призму осмислення феномена здоров'я. Лише дослідження знаного в сучасних європейських наукових колах патролога Ж.К. Ларше присвячені розгляду теоретичних (патристична традиція) та практичних (аскетика) аспектів досягнення досконалості як духовно-лікувального процесу. Однак, незважаючи на висвітленість деяких загально досліджених проблем не з'ясованими ще залишаються вузько зорієнтовані атрибутивні, свого роду конкретно-“симптоматичні” прояви явища здоров'я в контексті досконалості, чому й присвячена дана розвідка.

Метою дослідження є з'ясування основних атрибутів-якостей у східнопатристичному конструктиві ідеальних моделей довершеності, перспектив їх можливого езистенційно-практичного здійснення, ікономічної реалізації телеологічності буття всього досконала існуючого як цілості, його здоров'я.

Відповідно, основні завдання полягають у: висвітленні властивостей Божественного Абсолюту досконалості, аналізі їх тварно-богообразної заданості у природі людини, розкриття теоретичних перспектив їх актуалізації як засобу досягнення здоров'я, з'ясуванні етимологічних аспектів можливої концептуально-конотаційної співмірності понять “здоров'я” та “досконалість”.

Першим кроком для ґрунтовного аналізу досконалості є загальне визначення поняття, зважаючи на його етимологічні корені. Грецькі терміни, якими визначається поняття “досконого”, “досконалості” є похідними від слів – мета, ціль, завершення, і в цьому ж значенні було перекладене грецьке слово “τέλος”, церковнослов'янською як “верхъ”, що в українській мові збереглося з часткою “до-” (іменник “довершеність”), позначає актуальне прилучення до..., того що є вершиною, апогеєм вишисеності, розвитку (рос. еквівалент – “совершенство”). В українській мові прикметник досконалий, згідно з етимологічним аналізом Н. Москаленко та М. Шанського, можна продовжити синонімічним рядом “довершений, цілковитий, чудовий” [4, с. 255]. Для комплексної термінологічної характеристики доречно вказати на латинські відповідники – “perfectus, perfectio”, похідні від “facere” з часткою “per”, що може тлумачитись як “зроблене, виконане до кінця, всеціло” [13, с. 44]. Тобто, досконалиє – це те, що спрямоване до кінця, як завершального акту всього, що, прагнучи бути співвищеним, скеровується стараннями досягти (у всій повноті цілості) того, на думку Отців, що, цілковито здійсниться після завершення даної емпіричної обмеженості, екзистенційної мінливості, часовості буття. Відомий російський дослідник паламітського синтезу С. Хоружий зазначає: “Досконалість може розумітися в сенсі повної відповідності або повного здійснення певної цілі, повної завершеності, втілення певного задуму. Це один із головних аспектів, що фігурує майже у всіх концепціях досконалості” [13, с. 45]. Справді, з'ясування етимологічних коренів термінів даного по-

няття наштовкує до осмислення, в інтерпретації Отців християнського Сходу – безмірності величі Божественного задуму-волі в якості боголюдського (синергетичного) проекту стосовно провіденційно зумовленого онтологічного преображення людства та всього тварного космосу. Це, своєю чергою, дає підстави аналізу змісту та мети існування людини, згідно із святоотцівською традицією (досягнення потенційно можливого тварного ідеалу досконалості).

Складність осмислення феномена досконалості полягає хоча й у синергійній та все ж полярності Божественного й людського. “Бог, – стверджує свт. Василій Великий, – повнота всіх якостей і досконалостей в їх найвищому і Безкінечному вигляді” [цит. за: 12, с. 54]. Тобто, Творець як нетварне Мірило та Ідеал для усіх можливих позитивних тварних сутнісних та сутнісно-іпостасних звершеностей, як вважають Отці християнського сходу, постає онтологічним Першообразом досконалості, що досвідно досягається апофатично та мисленнєво пізнається у катафатичний спосіб її реалізації [цит. за: 6, с. 78]. За умов даної незлітотно-нероздільної методологічної діади в східнохристиянській патристичній традиції така Вседосконалість характеризується, по-перше, в онтологічно-сутнісному плані апофатично, як повнота: самобутності, незмінності, часової невідкладності, невимірності та просторової неосяжності. По друге, в духовно-енергійному плані, катафатично, Божественна Вседосконалість розкривається в абсолютному прояві: розуму, премудрості, всевідання, діяльнісної всеповноти сил, всеблаженства, благоді, милості й любові, правди і, насамкінець, в її власній “іпостасі” святості [11, с. 38].

Апофатичність онтологічних властивостей Божих у єдності безмірності та багатоаспектності своїх довершеностей вже стверджує природну абсолютність та недосяжність Божественних досконалостей для людини. Однак, сама постановка проблеми властивостей досконалості, якщо аналізується нами, вказує все ж таки на перспективність її позитивного вирішення, хоча Бог за природою – непізнаваний, то не за благодаттю. Саме тут плем'яне обр'ї досягнення духовно-особистісної енергійної довершеності, що через позитивний імпульс-зволнення іпостасної налаштованості у співдії з вектором логосно-природної заданості синергійно вибудовує благодуттєвий, заради вічноблагодуттєвого тропоса існування максимально довершеної природи за благодаттю. Такого роду можливості з'являються в перспективі катафатичного підходу щодо розгляду духовно-енергійних принципів досконалості у межах категоріальної пари “Божественне – людське”. Аналіз даної групи властивостей обумовлюється тим, що Бог для св. Отців є духовно-розумною істотою, або Особистістю, яка творячи іншу особистість, *благовольт* відкрити Себе в ній в безмежності своїх довершеностей. В єдності з Творцем “істинна людяність реалізується тільки тоді, коли вона [людина – авт.] живе в Богові та володіє божественними якостями”, оскільки, – як навчає Анастасій Синаїт, “створивши Адама за образом і подобою Своєю, Бог через “вдування” вклав у нього благодать, просвічення і промінь Всесвятого Духа” [цит. за: 6, с. 81]. Через “закарбування” новоствореної природи відбулося, за сло-

вом свт. Афанасія Олександрійського, “усиновлення людини Отцю через Сина в Дусі Святому” [цит. за: 8, с. 354]. Не випадково свт. Григорій Богослов наголошував: “ми – частина Бога” і людина має в собі “струмінь невидимого Божества”, що є ознакою причетності до божественних енергій [16, р. 35]. Своєю чергою, ці енергії-якості, здійснюючись у творчому акті, через їх незчисленність, розкриваються безкінечною множиною властивостей, які, будучи думками-воліннями Бога стосовно людини, фактично і є логосами її сутності, а тому – природно їй відповідними. Хоча вони – божественні та через свою сутнісну заданість у творенні, за даром благодаті, постають як істотно людські властивості, є загальною ознакою її людськості, тобто *потенційно* справжньою і довершеною людиною вона стає, володіючи ними.

Через безлічі атрибутів-якостей, багато з яких для нас є невідомими, у творах Отців та вчителів Церкви можна знайти їх своєрідні категоріально зведені синтези, які систематизуються через найбільш важливі властивості “за Образом”: *розумності* (Іоан Дамаскін, Максим Сповідник, Кирило Олександрійський, Василій Великий, Климент Олександрійський, Климент Римський), *свободи* (Іоан Дамаскін, Максим Сповідник, Кирило Олександрійський, Василій Селевкійський, Дідим Сліпий, Григорій Ніський, Василій Великий, Іринеї Ліонський). Та залежні від них через уподібнення Творцю у співдії Духа: *керування* (патріарх Константинопольський Фотій, Феодорит Кирський, Іоан Золотоустий, Кирило Олександрійський, Григорій Ніський); *властивість творити* (Григорій Палама, патріарх Константинопольський Фотій, Василій Селевкійський, Феодорит Кирський); *властивість безсмертя та можливість нетління* (Немезій Емеський, Мефодій Олімпійський, Татіан) [14, с. 75-76].

Богообразні властивості задані “ніби в потенції” [15, р. 206], “зародку” [цит. за: 16, р. 39], щоб у подобі, яка є “його актуалізацією” [15, р. 206] “заставити їх вирости, довести до завершення” [цит. за: 16, з. 40]]. У такий спосіб риси образу Божого в людині, враховуючи можливість реалізації їх потенційності в уподібненні Богу, у звершеній формі добродетелей богоподібності через їх здійснення можуть бути визначені як досконалість. Онтологічний аспект якої полягає в тому, що властивості “за образом”, будучи творчим даром в людській сутності як природні можливості [14, с. 74], здійснюючись (зі зміною тропосу існування без зміни сутнісного логосу), роблять людину богоподібною, тобто, через їх актуалізацію як добродетелей, наділяють божественними властивостями, що дозволяє їй володіти за благодаттю тим, чим Бог – за природою [9, с. 124]. Отже, людина природно олюднюється й стає не лише *потенційно*, а й *актуально* довершеною у причетності до сутнісного, потенційно-актуального Джерела її властивостей, Якому й уподібнюється [18, р. 89-91].

Першостворена, хоча лише потенційно досконала, людина, у синергії волі з божественною благодаттю, розкривала перспективи єдино-вірної, природно властивої для неї мети – актуальної єдності з Богом. Навіть повеління Творця (Бут. 2,16-17) мало на меті допомогти правильно використати останню, за словом прп. Максима Сповідника, умовну “недосконалість” – свободу [7, с. 185]. Такий зразок Божественно-людських

відносин, “обезсилюючи” Бога, заради єдиного вибору Бога, ствердив би не лише Його всемогутність, а й людську вседовершеність. Завдяки такому виборі Адама, який узгоджувався б із його природною волею, людина отримувала можливості здійснення богообразних здібностей, водночас реалізуючи своє всевітнє призначення, зміст якого полягав, на думку прп. Максима Сповідника, через звершення п’яти послідовних синтезів (об’єднання створеного і нествореного буття, чуттєвого і надчуттєво-розумовоосяжного, у сфері чуттєвого – неба (ангельський світ) і землі, на землі – раю і решти землі, в раю – її господаря – чоловіка та його помічницю – жінки) в іпостасній єдності зі своїм Творцем [цит. за: 8, с. 358]. Людина за структурою природи, маючи можливість сягати Нетварного за допомогою власного розуму (ума), будучи пов’язаною з усіма головними видами розділеного суцього (із землею – тілом, з чуттєвим буттям – відчуттями, з розумовоосяжним – душею), повинна була всі ці частини різноманітності творчої активності Бога (згруповані у поділах на тварне – нетварне, чуттєве – надчуттєво-розумовоосяжне та ін.) “підкорити одну іншій, нижчу вищій, і, таким чином, об’єднати в єдиному прагненні до Бога” [3, с. 74]. Повеління Боже, щодо виконання закону свободи (Бут. 2,16-17) та піклування про світ (Бут. 1,26) задля його об’єднаного преображення, повинно було розкрити в першоствореній людині сутнісний потенціал *сили* і дієвого засобу виконання цього закону, що, як наслідок, ствердило б і виявило у ній Божественну *правду* в цілісності усього суцього, його досконалості. Синтез статеї – плід внутрішньої єдності природи людини (сил душі) [10, с. 169], через безстрашність і завдяки властивості *розумності* у комплексі необхідних добродетелей [18, р. 407] вивершує її як “духовний рай”. Саме тоді, завдячуючи зв’язку реалізованих здібностей *керування*, людина стає посередником об’єднання цього “раю” із рештою землі (єднання з та *через* тілесність) у всеземній єдності *любви*, що створює передумови синтезу у сфері чуттєвого – піднесення справжньої чуттєвої діяльності людини до того ж рівня чуттєвої дії світу. Максимально заповнивши чеснотами земний світ і досягнувши “рівноангельською добродетельністю” [3, с. 74] подібності життя ангелів, цілісно довершена людина здобула б спроможність екстатичного сходження до небес, особливої сфери розуміння-пізнання, що створює сприятливі умови для досягнення специфічного знання внаслідок наступного чуттєво-інтелегібельного синтезу. На цьому рівні процесу об’єднання людина, завдяки “рівноангельському віданню” [3, с. 75], стала здатною споглядати надчуттєві логоси всіх чуттєвих суцього, всю ієрархію божественних мислеволінь [2, с. 153] в гносеологічній трансценденції з’ясування загального логосу всього суцього, всезагального творчого поруху Бога стосовно світу в усеосяжності любові. “За посередництвом любові” та дивом божественного людинолюбства в останньому синтезі “космічному Адамові” необхідно було подолати прикінцевий бар’єр між тварним і нетварним, творінням і Творцем. На даному, завершальному етапі послідовних об’єднань, людина досягла б межі двох різних реальностей, незмірну відмінність між якими прп. Максим Сповідник називає безоднею [10, с. 76]; синтезу, який, будучи надприрод-

ним, розкриває якісно вищу, нову буттєву, точніше “вічноблагодуттєву” сферу життя в Бозі. З’єднавши в собі все створене суще Адам повинен був “привести єдине творіння до Бога. Тоді і Бог віддав би Себе людині і всьому творінню, зібраному в людині; здійснилось би обоження творіння” [3, с. 76]. Та ось неосяжність промислу Божого, що через прагнення цієї іпостасної єдності з людською природою [17, р. 78], “подає сущим можливість завершити рух до Бога” [цит. за: 17, р. 79], а через усиновлення дарує змогу жити в долученні до внутрішнього життя Трійці [17, р. 80]. Прп. Максим Сповідник проголошує ідею втілення предвічного Логоса, Який силою Божества у боголюдстві природи здолає ту незбагненну “безодню” тварного – нетварного, оскільки “хоче завжди і у всіх Божий Логос і Бог Свого олюдження здійснюватися таїнству” [цит. за: 8, с. 377]. Обоження людської природи у Христі дарувало б можливість природі людини безперешкодно засвоювати всю повноту Божественних енергій, як наслідок, “тварна природа” “виявляється одним і тим же, за станом благодаті, з нетварною (природою) – *всеціла* зі *всецілим* Богом і стаючи всім тим, що є Бог, крім тотожності за сутністю” [цит. за: 8, с. 378]. Останнє було б ознакою здійснення, через уподібнення, не лише катафатичноосмислюваних властивостей: розумності, свободи, за благодаттю досягнення Божественної святості, всемогутності, керування, буття згідно з милістю закону Божественної правди у всеблаженстві та всеосяжній любові, а й апофатичних – Божественної у Христі й тварної у Його людстві: *самобутності, незмінності, вічності, незмірності, всюдиприсутності за єдністю з усім сущим*.

Здійснивши першопочаткового призначення через внутрішнє зведення до цілісності (зцілення, оздоровлення), Адам поєднав (оздоровив) все інше створене в собі постійним спогляданням у кожній речі Єдиного Бога так, що панував мир у всіх і в усьому. Реалізуючи Божественний задум щодо приведення до гармонічної всеєдності (що є характерною рисою здоров’я) всього створеного сущого за посередництвом людини, реальним поставало природне, істинне для неї життя “без суму, болу, турбот”. “Володіючи Божественними дарами і власною силою, що походять від Слова Отця”, яке втілилось і пододало бар’єр началобуттєвості (нетварності), змінюваності, просторово-часового обмеження, людина “не повинна була боятися жодної внутрішньої хвороби, бо: в її плоті бездоганне здоров’я, в її душі бездоганий спокій”. Характерними можуть бути названі тільки “здорові й стабільні якості, в їх природному стані” [цит. за: 16, р. 37]. Через єдність із Богом, абсолютним джерелом здоров’я, напуваючи свою спраглу духовно-тілесну природу, вона підтримувала у всеєдності реалізованості (зціленості) всі даровані їй здібності. Тоді, погоджується свт. Григорій Ніський, “людський рід, так, як і було задумано, насолоджувався здоров’ям” [1, с. 77].

І ось, нарешті, на даному етапі дослідження, ми підійшли до можливості здійснення первинно-поверхового аналізу головної ідеї проблеми здоров’я, яка, як і будь-яка геніальність, є простою, хоча й пропедантично складно осмислюється. Для цього, найперше, необхідно з’ясувати чи прослідковується святоотцівська

ідея цілісності, всеєдності у термінологічно-етимологічних витках самого поняття “здоров’я”. Ш. Ондруш стверджує, що слово “здоровий” виводиться від псл. *sovъ* (як спорідненого з д.-інд. *sárvaḥ, solyoḥ / soryoḥ* “цілий”; лат. *salvus*, гр. *ῥῶς* “цілий, здоровий”), *rov- > strov-, zdrov, strav- > sdrav*. [4, с. 255] У панівній, для писемно-творчого спадку східних Отців, грецькій мові, за умов богословського підходу до термінологічного аналізу, адекватним (що властиво і для новозавітних текстів) у даному концептуальному руслі є використання слів, похідних від дієслова *σώζω*, яке, своєю чергою, має той самий корінь з прикметником *σῶς* (*сáος*), який (*сáος*) є похідним із *tsaos*; *tva* = д.-інд. *tuvi* – сильний, могутній. Це дає підстави С. Заріну визначати прикметник *σῶς* (*сáος*), як власне здоровий (лат. *sanus*). І в текстах Нового Завіту грецьке *σώζειν* в позитивно-динамічному смисловому аспекті означає – повернення *цілісності*, міцності, здоров’я. В пасивній формі дієслово *σώζω* перекладається саме “*видужати*”, стати здоровим, отримати зцілення” [5, с. 97].

Характерна для представників східної патристики ідея всеєдності (цілісності) зводить дві смислові лінії (досконалості й здоров’я) у даному вузько зорієнтованому аспекті їх накреслення через аналіз: явища в його абсолютному та максимально можливому ідеальному варіантах інтерпретації; теоретичних перспектив практичного втілення в життя; етимологій термінів “досконалість” та “здоров’я” у своєрідне феноменологічне єдине, специфічне концептуально-конотаційну цілісність. А тому на пряме запитання: що ж таке здоров’я, для представників східнохристиянської патристики? Геніальною простотою відзначається й відповідь: здоров’я і є ознакою, змістом досконалості. Воно постає перед нами тією телеологічною суттю, метою, сенсом буття людини, а, через неї, і всієї всесенної (тією вершиною, безкінечно-неперервним завершенням розвитку, постійно тривалим вивершенням у всецілості); неперевершеним даром, який вже як дар апіорі є досконалим та все ж потребує активної співдії в його реалізації, тобто станом динамічної заданості, завдяки якому долаються умовності роз’єднаності в перспективі об’єднання всіх структурно-функціональних частин природи людини, її властивостей у здійсненні, як богообразного уподібнення Творцю; головне – фундаментальною ідіомою, ознакою й змістом “способу існування” за “логосом природи” в Боголюдському проекті єдності досконалого людства, в абсолютному звершенні за благодаттю обоження – довершеністю у Бозі!

Отже, в результаті проведеного даного етапу дослідження з урахуванням висхідного підходу в ката-, апофатичній іаді осмислення явища здоров’я з позицій патристичних принципів досконалості було проаналізовано якісні атрибути-показники у його виткових моделях довершеності (Божественному та першоствореному людському). Відповідно, з’ясовано динамічний аспект досконалості, що полягає у реалізації цих атрибутів (властивостей) у богообразній заданості через богоуподібнення. Дана особливість, в інтерпретації Отців християнського Сходу, розширює перспективи осмислення здоров’я не лише як функціональної норми природи людини, а й як запоруки та прикінцевого атрибуту метафізичного преображення

через обоження. Аргументовано доведено те, що долаючи у втіленому Логосі межі тварного – нетварного, першостворена людина покликана була здійснити покладений на неї природний обов'язок носія тварного ідеалу здоров'я, свого роду цілителя себе та усієї вселенної, сягаючи природно-властивих для неї іпостасних перспектив бути богом за благодаттю. Святоотцівська ідея всецілості, на прикладі ідеально змодельованого конструку в екзистенційно-практичному аспекті її досягнення череззудосконалення, дає підстави стверджувати факт існування своєрідної феноменологічної єдності “природи” досконалості та її “іпостасі” здоров'я.

Список використаних джерел

1. Григорий Нисский. Об устройении человека / Григорий Нисский ; [пер., прим. и послесловие В. М. Лурье]. – СПб. : “Аксиома”, 1995. – 176 с.
2. Дионисий Ареопагит. О божественных именах. О мистическом богословии / Дионисий Ареопагит ; [пер. с древнегреч.]. – СПб. : “Глаголь”, 1995. – XXIII, 370 с.
3. Епифанович С. Л. Преподобный Максим Исповедник, его жизнь и творения. – В 2-х томах / С. Л. Епифанович. – СПб. : Изд-во Олега Абышко, 2013. – 384+400 с.
4. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1985. Т. 2 : Д – Коці / укл. : Н. С. Родзевич та ін. – 1985. – 572 с.
5. Зарин С. М. Аскетизм по православно-християнському учению. Етико-богословское исследование / С. М. Зарин. – Киев : Издательство свт. Льва, папы Римского, 2006. – 693 с.
6. Иларион (Алфеев), еп. Таинствоверы. Введение в православное догматическое богословие / еп. Иларион (Алфеев). – М. : “Эксмо”, 2010. – 400 с.
7. Лосский В. Очерк мистического богословия Восточной Церкви. Догматическое богословие / В. Лосский. – М. : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2013. – 528 с.
8. Лурье В. М. История Византийской философии. Формативный период / В. М. Лурье. – СПб. : “Аксиома”, 2006. – XX+553 с.
9. Максим Исповедник. Творения / Максим Исповедник ; [пер. с древнегреч., вступит. статья и комм. А. И. Сидорова]. – М. : “Мартис”, 1993. – Т. 1. – 354 с.
10. Максим Исповедник. Творения / Максим Исповедник ; [пер. с древнегреч., и комм. С. Л. Епифановича и А. И. Сидорова]. – М. : “Мартис”, 1993. – Т. 2. – 286 с.
11. Малиновский Н., прот. Очерк православного догматического богословия / прот. Н. Малиновский. – М. : Православный Свято-Тихоновский Гуманитарный Университет, 2003. – 250 с.
12. Помазанский М., протопресв. Догматическое богословие / протопресв. М. Помазанский. – М. : “Дар”, 2005. – 464 с.
13. Хоружий С. Концепция совершенного человека в перспективе исихастской антропологии // Православная аскеза – ключ к новому видению человека : сборник статей / С. Хоружий. – М. : “Омега”, 2000. – С. 43-67
14. Чорноморець Ю. П. Антропология східної патристики : дис. на здоб. наук. ст. кандидата філос. наук : 09.00.05 / Юрій Павлович Чорноморець. – К., 2001. – 200 с.
15. Basilede Cesaree. Surl'originedel'homme / Basilede Cesaree ; [Ed. Par A. Smetset M. Van Esbroeck]. – Paris, 1970. – 344 p.
16. Larchet Jean-Claude. Terapiadellemalattiespirituali Un'introduzione alla tradizione ascetica della Chiesa ortodossa / Jean-Claude Larchet. – 3ª edizione. – Milano : Edizionsan Paolo, 2014. – 814 p.
17. Thunberg L. Man and the Cosmos. The vision of St. Maximus the Confessor / L. Thunberg. – Crestwood, New York : St. Vladimir's Seminary Press, 1984. – 184 p.
18. Thunberg L. Microcosm and Mediator. The Theological Anthropology of Maximus the Confessor / L. Thunberg. – Lund, 1965. – 500 p.

References

1. Grigoriy Nisskiy. Ob ustroenii cheloveka / Grigoriy Nisskiy ; [per., prim. i posleslovie V. M. Lure]. – SPb. : “Axioma”, 1995. – 176 s.
2. Dionisii Areopagit. O bozhestvennykh imenakh. O misticheskom

bogoslovii / Dionisii Areopagit ; [per. s drevnegrech.]. – SPb. : “Glagol”, 1995. – XXIII, 370 s.

3. Epifanovich S. L. Prepodobnyy Maksim Ispovednik, egozhizn i tvoreniya. – V 2-h tomah / S. L. Epifanovich. – SPb. : Izd-vo Olega Abyshko, 2013. – 384+400 s.

4. Etimologichnyi slovník ukraYinskoYi movi : V 7 t. / AN URSS. In-t movoznavstva Im. O. O. Potebni; Redkol. O. S. Melnichuk (golovniyred.) taIn. – K. : Nauk. dumka, 1985. T. 2 : D – Koptsi / Ukl. : N. S. Rodzevichtaln. – 1985. – 572 s.

5. Zarin S.M. Asketizmpo pravoslavno-hristianskomu ucheniyu. Etiko-bogoslovskoe issledovanie / S. M. Zarin. – Kiev : Izdatelstvoim. svt. Lva, papyi Rimskogo, 2006. – 693 s.

6. Ilarion (Alfeev), ep. Tainstvoveryi. Vvedenie v pravoslavnoe dogmaticeskoe bogoslovie / ep. Ilarion (Alfeev). – M. : “Eksmo”, 2010. – 400 s.

7. Losskiy V. Ocherk misticheskogo bogosloviya Vostochnoy Tserkvi. Dogmaticeskoe bogoslovie / V. Losskiy. – M. : Svyato-Troitskaya Sergieva Lavra, 2013. – 528 s.

8. Lure V. M. Istoriya Vizantiyskoy filosofii. Formativnyy period / V.M. Lure. – SPb. : “Axioma”, 2006. – XX+553 s.

9. Maksim Ispovednik. Tvoreniya / Maksim Ispovednik ; [per. s drevnegrech., vstupil. statya i komm. A.I. Sidorova]. – M. : “Martis”, 1993. – T. 1. – 354 s.

10. Maksim Ispovednik. Tvoreniya / Maksim Ispovednik ; [per. s drevnegrech., i komm. S. L. Epifanovicha i A. I. Sidorova]. – M. : “Martis”, 1993. – T. 2. – 286 s.

11. Malinovskiy N., prot. Ocherk pravoslavnogo dogmaticeskogo bogosloviya / prot. N. Malinovskiy. – M. : Pravoslavnyy Svyato-Tihonovskiy Gumanitarniy Universitet, 2003. – 250 s.

12. Pomazanskiy M., protopresv. Dogmaticeskoe bogoslovie / protopresv. M. Pomazanskiy. – M. : “Dar”, 2005. – 464 s.

13. Horuzhiy S. Kontseptsiya sovershenного человека v perspektive isihastskoy antropologii // Pravoslavnyaya askeza – klyuch k novomu videniyu cheloveka : sbornikstatey / S. Horuzhiy. – M. : “Omega”, 2000. – S. 43-67

14. Chornomorets Yu. P. Antropologiya shldnoYi patristiki : dis. nazdob. nauk. st. kandidata fillos. nauk : 09.00.05 / Yurly Pavlovich Chornomorets. – K., 2001. – 200 s.

15. Basilede Cesaree. Surl'originedel'homme / Basilede Cesaree; [Ed. Par A. Smetset M. Van Esbroeck]. – Paris, 1970. – 344 p.

16. Larchet Jean-Claude. Terapiadellemalattiespirituali Un'introduzione alla tradizione ascetica della Chiesa ortodossa / Jean-Claude Larchet. – 3 edizione. – Milano : Edizionsan Paolo, 2014. – 814 p.

17. Thunberg L. Man and the Cosmos. The vision of St. Maximus the Confessor / L. Thunberg. – Crestwood, New York : St. Vladimir's Seminary Press, 1984. – 184 p.

18. Thunberg L. Microcosm and Mediator. The Theological Anthropology of Maximus the Confessor / L. Thunberg. – Lund, 1965. – 500 p.

Marchuk O. T., postgraduate student of the Department of Theology, Chair of Religious Studies and Theology, Yuri Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine, Chernivtsi), iam_marchuk@ukr.net

Phenomenology of Health and Principles of Human Perfection in the Theological Tradition of the Eastern Patristics. Part I. The attributes of the ideal models in holistic perspectives actualization

The aim of the research is the phenomenological analysis of the basic idioms of the content-multifold phenomenon of health from the stand point of disclosure of human perfection basic principles in the Eastern patristic tradition. In the process, specific and general scientific research methods were applied: phenomenological method, method of historicism, methods of textual and comparative analysis based on patristic approaches to theologizing. The analysis of characteristics (in the iron-tological, existential-practical manifestation) showed the specific relationship between the concepts of perfection, holiness, impartiality, and deification, and highlighted the conceptual and definitive features of the phenomenon health conceptual framing. Its meaning fulness was proved as of a practically realized invariant of symbolic-descriptive terminological-nominal and phenomenological securing to and in the phenomenon of theosis.

Keywords: health, perfection, holiness, impartiality, theosis, nature, hypostasis.

Марчук О. Т., аспірант кафедри релігійоведення та теології, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича (Україна, Чернівці), iam_marchuk@ukr.net

Феноменаналіз здоров'я в системі патристических принципів совершенства. Частина I. Атрибути ідеальних моделей в перспективах холистическої актуалізації

Исследуется феномен здоровья с позиций раскрытия основных принципов совершенства человека в восточнохристианской патристической традиции.

Определяется явление совершенства в истокском обращении к атрибутам Божественного Абсолюта совершенства, его тварного идеала – человека, что в динамической заданности их актуализации делает возможным достижение целостности (здоровья). Освещены теоретические принципы возможности жизненно-практической реализации богообразных свойств в идеально спроектированном естественном функционале первозданного человека. На основе анализа характерных черт предложенных патристических идеальных моделей раскрыто антропологическую специфику интерпретации понятия совершенства и доказано концептуально-коннотационное единство с понятием здоровья в точке касания икономично обоснованной идеи целостности.

Ключевые слова: здоровье, совершенство, святость, феоис, целостность, образ, подобие, природа, ипостась.

* * *

УДК 141.1:305–055.2(53+55+560)

Білокопитова Н. І.
здобувач кафедри філософії,
Запорізький національний університет
(Україна, Запоріжжя), nina_turk@ukr.net

КОМПАРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ГЕНДЕРНОГО ПИТАННЯ В ТЮРСЬКИХ, ПЕРСЬКИХ І АРАБСЬКИХ СУСПІЛЬСТВАХ

Проблема жіночого рівноправ'я є однією з актуальних для розвитку всього людства. Питання гендерної рівності в ісламському Сході не є достатньо висвітленим як у західних так і у вітчизняних соціально-філософських працях. Стійкість впливу гендерних ісламських стереотипів на суспільну свідомість призводить до дискримінаційних явищ в різних верствах соціокультурного буття. Метою дослідження є порівняння особливостей розвитку процесів гендерної соціалізації у тюрських, перських та арабських суспільствах. Визначення соціального домінування в усвідомленні та функціонуванні статі. Теоретико-методологічною базою служив компаративний та статистичний методи, які дозволяють більш наглядно осмислити стан гендерного питання. Зроблено висновок, що до паритету статі більш за інших серед досліджуваних об'єктів підійшли країни Магрибу та ОАЕ. Ірану та іншим перським державам це належить усунути розрив рівності між чоловіками і жінками у системі соціальної культури. У Саудівській Аравії, Афганістані та Йемені гендерна рівність залишається утопією. У перспективі можна перейняти досвід Тунісу в аспекті гендерної соціалізації суспільства іншими арабськими країнами, досвід може бути модернізований з урахуванням специфіки їх економічної ситуації.

Ключові слова: свобода, гендер, стереотипи, патріархат, тимчасові ілюзії, полігамія, індекс гендерної рівності.

Процеси глобалізації та модернізації суспільства посприяли зміні у гендерному питанні багатьох країн світу. Незважаючи на численні дослідження в західній, мусульманській і вітчизняній науці, освітлення багатьох проблем, що стосуються гендерного рівноправ'я, не відрізняється об'єктивністю. Мабуть, жодна тема не привертає до себе такої уваги і не обростає такою кількістю помилкових уявлень, тлумачень, і непорозумінь, як питання про статус жінки в ісламі.

Тому актуальним буде довести різницю в розвитку феміністичної проблематики між тюрськими, перськими та арабськими суспільствами, дослідити чинники впливу на процеси гендерної соціалізації, що зумовили цю різницю у ісламському суспільстві.

Метою дослідження є виявлення спільних та унікальних чинників формування статусних ідентифікацій та соціальної переваги; порівняння особливостей розвитку гендерного питання у арабських, перських та тюрських суспільствах.

Аналізується не відмінність поведінки жінки або чоловіка, а соціальні норми у системі етносоціальної культури. Теоретико-методологічною базою служив компаративний та статистичний методи, які дозволяють більш наглядно осмислити стан гендерного питання.

Не відносини між фемініним та маскуліним, а соціум є основним об'єктом аналізу та впливу на формування міжстатевих відносин. Визначення соціального домінування в усвідомленні та функціонуванні статі.

На початку 90-х років цивілізовані країни почали активно використовувати гендерний підхід до розв'язання суспільних проблем, аналізу політики. ООН, міжнародні європейські інституції розглядають гендерне питання як один із пріоритетів розвитку людства. Розвиток і мир ставляться у залежність від вирішення питання рівності між чоловіками і жінками на сучасному етапі. У середині 90-х років до "Індексу розвитку людства" було додано два гендерних індикатори – гендерний індекс розвитку (GDI) і ступінь гендерної довіри (GEM) [1].

На думку Джона Стюарта Міла: "Людству більше йде на користь, коли кожен дозволяє іншим жити так, як здається добре їм самим, ніж коли кожного змушують жити так, як здається добре іншим" [2]. Існує сфера впливу, де суспільство, на відміну від індивіда, має лише непрямий інтерес, це зона людської свободи. Ідея свободи волі, як і будь-яка інша ідея, має історію свого розвитку. Питанням свободи цікавилися ще з античних часів такі філософи як Сократ, Платон, Аристотель.

Це нове для античності розуміння людини дало можливість Аристотелю розвинути вчення про волю, і вперше зайнятися розробкою проблеми відповідальності індивіда за вчинені ним дії, зв'язку відповідальності і свободи. Нарешті, в самому кінці античної історії, у вченні пізніх стоїків свідомість розвивається до розуміння людини як вершини космічного творення. У ньому бачаться індивідуальність, глибокий внутрішній світ. Свобода стає однією з центральних тем стоїцизму [3].

Перш ніж розкрити та порівняти гендерні, або соціально організовані взаємини між статями у ісламському суспільстві, необхідно певною мірою розкрити феміністичну проблематику в історичній ретроспективі. Прийнято вважати, що зародження феміністських ідей відноситься до епохи Відродження з її культом людини, але деякі дослідники вважають першим феміністом давньогрецького філософа Платона.

Французький історик Ньюма-Дени Фюстель де Куланж в своїх працях стверджував, що саме релігії громада зобов'язана своїми законами, звичаями та системою управління.

Соціальна або гендерна тематика в арабо-мусульманській філософії багато в чому супроводжувалась ісламською догматикою. Абу Наср аль-Фарабі розглядає чоловіка і жінку в антропологічно-біологічному і частково психологічному аспекті. Філософ аль-Газалі відносить жінку до розряду насолод, за його вченням, жінка постає істотою другосортною, яка підлегла владі чоловіка. Не дивлячись на те, що феміністський рух виник порівняно недавно, в ісламському суспільстві були ті, хто виступали за поліпшення прав жінок. Серед них середньовічний містик і філософ Ібн Арабі, який стверджував, що жінки можуть досягти високої духовної станції так само, як і чоловіки [4]. У XII столітті Ібн Рушд (Аверроес) стверджував, що жінки рівні з чоловіками в усіх відношеннях і володіють рівними можливостями.

Фемініна проблематика була присутня в дослідженнях багатьох філософів, таких як: Дж.Локк, Т.Гоббс, Ж.-Ж. Руссо, І.Кант, А.Шопенгауер, З.Фрейд, К.Юнг та інших.